

УДК 368.02

Синяєва Л.В.
д.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ГАЛУЗІ СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АВТОВЛАСНИКІВ В УКРАЇНІ

Анотація. У даній статті розглянуто сучасний стан галузі страхування цивільно-правової відповідальності автовласників в Україні, виявлені основні проблеми розвитку ринку страхування цивільної відповідальності автовласників та запропоновані шляхи їх вирішення.

Ключові слова: страхування, цивільно-правової відповідальності автовласників, страхове відшкодування.

Аннотация. В данной статье рассмотрено современное состояние отрасли страхования гражданско-правовой ответственности автовладельцев в Украине, выявлены основные проблемы развития рынка страхования гражданской ответственности автовладельцев и предложены пути решения.

Ключевые слова: страхование, гражданско-правовая ответственность автовладельцев, страховое возмещение.

Annotation. This paper considers the current state of the insurance liability car owners in Ukraine. Major problems of market liability insurance of car owners are found and solutions are proposed.

Positive progress of this industry of insurance and strengthening of her role trends in social defence of society. On the basis of the data got as a result of research of modern market of insurance of civil liability of autoproprietors of Ukraine. However, despite some positive trends in the growth of quantitative indicators, institutional and functional characteristics of the domestic market of motor insurance generally does not correspond to the real needs of the state and European standards. Existing on this insurance market issues shows the need to improve the legal framework, the role of the Motor Transport Insurance Bureau of Ukraine, increasing the professionalism and effectiveness of the insurance companies.

Keywords: insurance, civil liability of autoproprietors, insurance compensation.

Постановка проблеми. Експлуатація автотранспорту, який вважається джерелом підвищеної небезпеки через його масовість і аварійність, об'єктивно зумовлює потребу суспільства у своєчасному та повному відшкодуванні збитків потерпілим у ДТП. Така потреба в розвинутих країнах світу давно задовольняється за допомогою страхування цивільної відповідальності автовласників, яке є соціально значимим видом страхування. В Україні даний вид страхування також набув поширення, однак через низку проблем його потенціал використовується явно недостатньо і вимагає активізації.

Аналіз останніх досліджень. Віддаючи належне доробку учених у цій сфері, зокрема О. Гаманковій, О. Залетову, О. Козьменко, Т. Кривошлик, М. Мниху, С. Осадцю, Р. Пікус, В. Плисі, Т. Ротовій, В. Фурману тощо, слід зазначити, що проблеми розвитку страхування цивільної відповідальності автовласників в Україні свого належного наукового вивчення поки що не отримали; пошуки шляхів щодо підвищення його ролі у

вирішенні соціально-економічних проблем суспільства продовжують залишатись актуальними.

Метою статті є дослідження сучасного стану ринку страхування цивільної відповідальності автовласників в Україні та розробка рекомендацій щодо активізації розвитку даного виду страхування.

Виклад основного матеріалу. Автотранспортні засоби протягом останніх десятиліть одержали поширення в усьому світі. Повсюдне використання автомобільного транспорту, що є джерелом підвищеної небезпеки, породило виникнення автотранспортних ризиків. Суми збитку від пошкодження або загибелі майна, каліцтва учасників руху при дорожньо-транспортних пригодах (ДТП) є значними, оскільки необхідно компенсувати потерпілим не тільки втрачений заробіток, а й витрати на лікування. В Україні щорічно в автокатастрофах гинуть тисячі людей, десятки тисяч отримують серйозні травми.

У 2012 р. на автодорогах України у ДТП загинуло 127 осіб на 1 мільйон населення. В

середньому за добу в аваріях гинуло 13 чоловік і травмувалось більше 99 учасників дорожнього руху. Основні показники аварійності наземного транспорту свідчить про те,

що рівень травматизму внаслідок ДТП в Україні залишається вкрай високим. (табл. 1) [1]

Таблиця 1

Динаміка дорожньо-транспортних пригод в Україні за 2006-2012 роки

Рік	Кількість ДТП з постраждалими, од.	Постраждали у ДТП, люд.	В т.ч. загинуло, люд.	В т.ч. поранено, люд.
2006	49491	67610	7592	60018
2007	63554	88102	9574	78528
2008	51256	70936	7690	63246
2009	37080	50954	5294	45660
2010	31914	43850	4875	38975
2011	30927	42706	4831	37875
2012	31421	43949	5785	38164

Дана обставина свідчить про необхідність страхового захисту автовласників, а саме застосування механізму вирішення проблеми відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну осіб, постраждалих у ДТП, тобто обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВВНТЗ). Необхідність обов'язкової форми даного виду страхування пояснюється його великим соціальним значенням, насамперед, для населення країни, тому що кожна людина може потрапити в ДТП і стати потерпілою особою.

На противагу Європі, яка впровадила даний вид страхування ще в повоєнні роки, вітчизняна практика ОСЦПВ має недавню історію. З прийняттям Закону України № 1961-IV «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [2] наша держава наблизилась до законодавства розвинутих країн світу, в яких даний інститут існує вже не одне десятиліття. Відповідно до ст. 21 Закону [2], на території України забороняється експлуатація транспортного засобу без поліса обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності.

Наступним кроком наближення до європейських стандартів стало прийняття Закону України [3] та на цій основі введення європротоколу-спеціального бланку уніфікованого по всій Європі зразка, який заповнюється водіями-учасниками ДТП на місці аварії.

Також, згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 05.07.2012 № 5090-VI [4] позитивною новацією для страховальників є встановлення мінімальних лімітів страхових виплат у випадку загибелі чи травмування громадян у ДТП. На жаль, до Закону [4] не увійшли зміни, що стосуються прямого врегулювання страхових випадків, що зробило б ринок ОСЦПВ цивілізованим. Адже при запровадженні прямого врегулювання відшкодувати збитки постраждалим будуть компанії, які оформили їм страховий поліс, що надало б можливість значно прискорити виплату страхового відшкодування.

Незважаючи на певні труднощі, зокрема демпінг на ринку ОСЦПВ, дана галузь в Україні продовжує активно розвиватись та наближатись до європейських стандартів надання послуг з автострахування. За офіційною інформацією Моторного транспортного страхового бюро України (МТСБУ), понад 90% страховиків України (загальна чисельність членів МТСБУ – 163 страховика), що працюють на ринку ОСЦПВ, сумлінно виконують узяті на себе зобов'язання. [5] У той же час МТСБУ визначило і наявність таких страхових компаній, платоспроможність яких сумнівна і, рано чи пізно, зобов'язання таких страховиків розподіляться між усіма членам МТСБУ.

Згідно з даними таблиці 2, станом на 31.12.2012 обсяг валових страхових премій зі страхування цивільної відповідальності

автовласників (ОСЦПВ, «Зелена картка» та ДСЦПВ) зріс на 76,2%, обсяг валових страхових виплат – на 99,4%.

Таблиця 2

Динаміка основних показників страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів за 2009 – 2012 рр.

Вид страхування	Валові страхові премії, млн. грн.				Відхилення, %	
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012р.	2012р. від 2011 р.	2012р. від 2009 р.
ОСЦПВВНТЗ	1309,4	1430,9	2310,3	2405,1	4,1	83,7
«Зелена картка»	234,3	252,9	299,6	347,5	16,0	48,3
ДСЦПВВНТЗ	69,1	112	83,8	88,7	5,8	28,4
Всього	1612,8	1795,8	2693,7	2841,3	5,5	76,2
Валові страхові виплати, млн. грн.						
ОСЦПВВНТЗ	460,8	568,3	916,8	953,8	4,0	107,0
«Зелена картка»	59,1	71,3	99,2	85,8	-13,5	45,2
ДСЦПВВНТЗ	9,6	12,9	15,8	16,2	2,5	68,8
Всього	529,5	652,5	1031,8	1055,8	2,3	99,4
Кількість договорів страхування, од						
ОСЦПВВНТЗ	7004295	8151672	8270237	8157067	-1,4	16,5
«Зелена картка»	599919	629185	660035	730685	10,7	21,8
ДСЦПВВНТЗ	113809	141995	129705	154477	19,1	35,7
Всього	7718023	8922852	9059977	9042229	-0,2	17,2

У 2012 році страхові компанії змогли збільшити збір премій з ОСЦПВ лише на 4,1%, поряд з цим, темпи зростання виплат збільшились на 4,0 %. Аналогічна ситуація спостерігається на ринку ДСЦПВ, де страхові премії за останній рік зросли на 5,8%, а виплати – на 2,5%. Поряд з цим, на ринку страхування «Зелена карта» спостерігається нестабільна ситуація, зокремау страхових компаній за 2012 р. обсяги страхових премій зросли на 16,0%, при цьому обсяги страхових виплат зменшились порівняно з 2011 р. на 13,5%; ситуація, що склалася, змушує учасників ринку оптимізувати свої страхові портфелі.

Протягом досліджуваного періоду найбільшу частку валових страхових премій та валових страхових виплат займає обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, величина якої у 2012 р. становить 84,6% та 90,3% відповідно. Рівень валових страхових виплат з ОСЦПВВНТЗ станом на 31.12.2012 р. становив 39,7%, зі страхування «Зелена карта» – 24,7%, а

ДСЦПВ – 18,3%. Це свідчить про те, що найбільше страхових випадків відбувається за договорами ОСЦПВ, з відповідними виплатами.

В цілому за аналізований період кількість укладених договорів зросла на 17,2%. Найбільшу кількість договорів у 2012 р. було укладено з ОСЦПВВНТЗ – 8157,1 тис.од. За кількістю проданих полісів з ОСЦПВ та обсягом виплат лідирують компанії Оранта, Провідна і ТАС.

Отже, статистичні дані свідчать, що сподівання страховиків, щодо поступового поживлення ринку страхування ЦПВВНТЗ не виправдались. Найбільш не затребуваним сегментом ринку ЦПВВНТЗ стало добровільне страхування цивільно-правової відповідальності, де у 2012 р. було укладено лише 154,5 тис. договорів. Спостерігається зменшення кількості договорів за ОСЦПВ на 113,2 тис. од., що свідчить про ігнорування власників транспортних засобів обов'язковості придбавати поліс ОСЦПВ, або ж про продаж недійсних полісів з боку шахраїв.

Незважаючи на деякі позитивні тенденції зростання кількісних показників, інституційні та функціональні характеристики вітчизняного ринку автотранспортного страхування в цілому не відповідають реальним потребам держави та європейським стандартам.

Основними проблемами автотранспортного страхування в Україні є:

- демпінг на ринку страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;

- підвищення збитковості процесів страхування внаслідок підвищення темпів росту страхових виплат при зниженні темпів росту страхових премій, що призводить до погіршення загального стану забезпеченості страховиків;

- затягування виплати страхових відшкодувань деякими компаніями, що негативно впливає на репутацію всіх страховиків, а отже зменшує кількість укладених договорів страхування та обсяги надходжень страхових премій.

- недосконалість законодавчого регулювання в сфері автострахування, недостатня відповідність чинних нормативно-правових актів вимогам сьогодення та європейським стандартам, зокрема відсутність прямого врегулювання страхових випадків, що зробило б ринок страхування цивільно-правової відповідальності більш цивілізованим;

- низький рівень послуг, що надаються страховиками й наявність випадків шахрайства через дефіцит досвідчених фахівців зі страхової справи та відсутність серйозних наукових досліджень у сфері автострахування;

- низька страхова культура автовласників з питань страхування цивільно-правової відповідальності.

Труднощі, які з'явилися на ринку страхування цивільно-правової відповідальності, стимулюють компанії покращувати прибутковість сегмента. Зокрема, деякі страховики відмовляються від низки каналів продажів договорів страхування ЦПВВНТЗ, які роблять цей бізнес нерентабельним і призводить до скорочення страхового портфеля на 10-15%. Іншим страховим компаніям вдалося зменшити виплати за рахунок самостійного

врегулювання збитків (раніше це завдання передавали на аутсорсинг).

Водночас проблеми з врегулюванням страхових подій досі залишаються актуальними. Затягування виплати відшкодувань деякими компаніями негативно впливає на репутацію всіх страховиків. Це призвело до виникнення сегменту факторингових компаній, які отримують прибуток на потерпілих. Зокрема, зазначені компанії звертаються до клієнтів, що очікують виплат із пропозицією сплатити їм одразу 50% страхової суми, натомість переписують на себе претензію потерпілого й у випадку банкрутства страховика отримують кошти або з фондів МТСБУ, або від винуватця ДТП, або ж від продажу ліквідної маси компанії-банкрута.

Зважаючи на зростаючу кількість ДТП, у кожному 3-му з яких водій не в змозі відшкодувати збитки потерпілій стороні, слід зазначити, що практика страхування цивільно-правової відповідальності є економічно виправданою. І сьогодні необхідний суворий контроль з боку держави, як за наявністю полісу страхування цивільно-правової відповідальності у водіїв автотранспорту, так і за своєчасністю страхових виплат з боку страхувальників. Наприклад, у Франції сума штрафу за відсутність поліса з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності сягає 500 дол. США за першу відсутність поліса, при повторному порушенні закону настає кримінальна відповідальність.

З метою забезпечення сталого розвитку ринку страхування цивільної відповідальності автовласників більшість провідних спеціалістів даної галузі пропонують такі шляхи поліпшення ситуації: тимчасове призупинення використання системи «бонус-малус» і понижувальних коефіцієнтів; перехід до застосування фіксованих значень всіх коригуючих коефіцієнтів при розрахунку страхового платежу за договорами ОСАГО; введення єдиного реєстру страхових агентів, які мають право надавати посередницькі послуги з ОСАЦВ; створення системи швидкого реагування на погіршення фінансового стану страховика-члена МТСБУ для недопущення резонансних банкрутств на ринку ОСАЦВ; введення механізму прямого врегулювання збит-

ків; розпочати продаж електронних полісів через інформаційні системи страховиків.

Висновки. Страхування цивільно-правової відповідальності автовласників, як окремий елемент загальної структури системи страхування, є одним з найбільш масових та апробованих на практиці у більшості країн світу. Даний вид страхування дозволяє за рахунок щорічних страхових внесків власників транспортних засобів створити страховий фонд, з якого відшкодовується збиток, нанесений третім особам при експлуатації транспортних засобів їх власниками.

На основі даних, отриманих у результаті дослідження сучасного стану ринку страхування цивільно-правової відповідальності

автовласників України можна відзначити позитивні тенденції розвитку даної галузі страхування і зміцнення її ролі у соціальному захисті суспільства. Однак, незважаючи на деякі позитивні тенденції зростання кількісних показників, інституційні та функціональні характеристики вітчизняного ринку автотранспортного страхування в цілому не відповідають реальним потребам держави та європейським стандартам. Існуючі на даному страховому ринку проблеми виявляють необхідність вдосконалення законодавчої бази, посилення ролі МТСБУ, підвищення професійності та ефективності роботи страхових компаній.

Список літератури.

1. Статистика ДТП в Україні – в 1 полугодии 2012 года произошло 12,5 тыс. ДТП с пострадавшими [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/12/10/10/28285/>
2. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України №1961-IV від 01.07.2004 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дорожньо-транспортних пригод та виплати страхового відшкодування: Закон України від 17.02.2011 р. № 4652-д [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: закон України від від 05.07.2012 № 5090-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
5. Офіційний сайт МТСБУ [Електронний ресурс] / Режим доступу <http://mtsbu.kiev.ua/>